

„Praktisk Nationaløkonomi“ contra „Videnskabelig
Nationaløkonomi“.

Chapters on Practical Political Economy. Being the Substance of Lectures delivered in the University of Oxford. By Bonamy Price, Professor of Political Economy in the University of Oxford. London, G. Kegan Paul & Co. 1878. (559 S.)

Den Titel, Professor Bonamy Price har givet sin Bog, er ikke ganske klar. Prof. Price har udgivet nogle Afsnit af «praktisk politisk Økonomi». Men hvad er «practical political economy»? Betegner dette Udtryk et særligt Omraade eller en særlig Anvendelse af de økonomiske Sætninger? Tyskerne — og Andre — bruge jo Benævnelserne «theoretisk Nationaløkonomi» og «praktisk Nationaløkonomi», saaledes at det første Udtryk betegner ganske det Samme som «politisk Økonomi», og det sidste ganske det Samme som «økonomisk Politik». Men i Professor Prices Mund faar Udtrykket «praktisk Nationaløkonomi» (practical political economy) en ganske anden Betydning. Han bruger Adjektivet «praktisk» i Modsætning til «videnskabelig», og han vil ved hint Adjektiv give tilkjende, at den Behandlingsmaade, han har fulgt i sin Bog, slet ikke er videnskabelig men rent praktisk; thi — siger han — Forsøg paa at behandle den politiske

Økonomi videnskabeligt skyldes kun — en stor Misforstaaelse.

Vi kunne strax her svare, at Den, der gjør sig skyldig i «Misforstaaelse», er — den ærede Oxford-Professor. Og det Pudsige er, at Prof. Price ikke blot har misforstaaet andre nationaløkonomiske Forfattere og disses Værker, — men endog har misforstaaet — Prof. Price og Prof. Prices Værk. Der er, som bekjendt, adskillige Videnskabsmænd (vistnok især blandt Nationaløkonomerne), hos hvem der har udviklet sig en ofte næsten sygelig Attraa efter at blive betragtede som «praktiske Mænd». Ogsaa den nationaløkonomiske Professor i Oxford er bleven smittet af denne Sygdom. Af flere Steder i hans Bog, navnlig af en Korrespondance mellem ham og H. H. Gibbs, fhv. Direktør for «Bank of England», — en Korrespondance, der som Tillæg er føjet til Bogen —, fremgaar det, at Prof. Price sætter en speciel Ære i at gaa og gjælde for den «praktiske Mand». Denne Ambition har maaske tilskyndet ham til at forsøge sig sou «praktisk» Nationaløkonom. Pudsigt er det da, at han har været upraktisk nok til at vælge en vildledende Titel, og at hans Nationaløkonomi snarere er berettiget til at kalde sig «theoretisk» end til at smykke sig med Tillægsordet «praktisk».

Prof. Prices Bog er allerede tidligere bleven nævnt her i Tidsskriftet. Da vi omtalte Ingrams «Nationaløkonomiens nuværende Stilling og Udsigter» (se: Nationaløkonomisk Tidsskrift XIII, 57 fgg.), blev ogsaa Prof. Price nævnt. Ingram imødegaaer Price, kort men træffende; og til denne Imødegaaelse kunne vi henvise*). Vi slutte os

---

*) Nationaløkonomiens nuværende Stilling og Udsigter. Af Prof. Dr. John K. Ingram. Oversat af Aleksis Petersen. Kbhvn., A. F. Høst & Søns Forlag. 1879.

til Ingram; men vi finde dog Anledning til noget udførligere at gjøre Læserne bekendt med Prices Standpunkt; thi selv om vi ikke billige dette, og selv om vi mene, at Professoren gjør sig skyldig i et Selvbedrag, saa anerkjende vi dog beredvilligt, at hans Argumentation baade indeholder enkelte træffende Bemærkninger og i det Hele er interessant. Hans Værk læses med Fornøjelse, og hans Forsvar for hans «praktiske» Opfattelse bør ikke hengaa upaaagtet. Lad os da høre, hvad han har at sige.

Prof. Price begynder med at udtale den ubestridelige Sandhed, at Nationaløkonomien ikke «opfinder» de Fremgangsmaader, Folk følge i deres økonomiske Virken. Naar han tilføjer, at Nationaløkonomien heller ikke «opdager» dem, kunne vi kun give ham Ret eller Uret, efter at have faaet at vide, hvad Nationaløkonomien efter hans Mening da egentlig gjør. Hans Mening er denne: Den menneskelige Naturs Instinkt har overalt og altid siden det menneskelige Samfunds Oprindelse faaet Menneskene til med mere eller mindre Forstand at følge visse Fremgangsmaader (Arbejdsdeling osv.) i deres økonomiske Virken. Nationaløkonomien gransker disse Fremgangsmaader, analyserer dem, paaviser det Væsenlige og Ejenommelige ved dem, forklarer dem og søger at befri dem for de Misforstaaelser, der altid mere eller mindre klæbe ved. Men denne Forklaring og denne Oplugning af de falske Theories Ukrudt er ogsaa Alt, hvad vi skyldte Nationaløkonomien: vi maa takke Nationaløkonomien for den klarere Forstaaelse, den har givet os af Arbejdsdelingens Princip, — men vi skyldte ikke Nationaløkonomien selve Arbejdsdelingen! Ja, hvis Menneskene ikke havde gjort sig skyldige i «Selviskhed og Daarskaber», vilde vi aldrig have faaet eller trængt til nogen Nationaløkonomi; i alt

Fald vilde der da aldrig være blevet konstrueret Andet end en Studerekammer-Nationaløkonomi, en Snurrepiberi-Nationaløkonomi!

Saaledes Price! Et ejendommeligt Ræsonnement! Hvis Menneskeheden aldrig havde gjort sig skyldig i «Selviskhed og Daarskaber», d. v. s. hvis Menneskeheden havde været et fuldkomment Væsen, en «Gud», hvis Menneskene ikke vare Mennesker, — saa . . . . . At opstille den Slags Hypoteser er ikke meget «praktisk»! — Prof. Price vil kun indrømme Nationaløkonomien, at den bortrydder den falske Theori. Han overser altsaa, at den falske Theori kun kan bortryddes, naar den afløses af den sande (Jfr. Ingram). I Nationaløkonomiens negative Arbejde, ligger der altsaa nødvendigvis et positivt. Nationaløkonomien maa skaffe noget Nyt i Stedet for det Gamle, den rydder af Vejen, og kan forsaavidt gjerne siges at gjøre «Opdagelser». Vi skyldte ikke Nationaløkonomien Arbejdsdelingen, men vi skyldte Nationaløkonomien Forstaaelsen af og Læren om Arbejdsdelingen. — Ja, men — indvender Price — den økonomiske Virksomhed gik dog for sig, før Nationaløkonomien fremstod. «Men paa samme Maade kunde man gjøre gjældende, at den menneskelige Natur ikke kan være Gjenstand for videnskabelig Undersøgelse; thi Menneskenes Tænkning, Følelser og praktiske Stræben have altid haft en lignende Karakter; de have ikke ventet paa Videnskaben for at udvikle sig og begynde at virke; tværtimod have deres længe fortsatte spontane Virken været den nødvendige Forudsætning for den Videnskab, der gransker dem. Praxis maa altid komme før Theorien; en mer eller mindre forstandig Kunst maa altid komme før Videnskaben.» *)

*) Ingram: Nationaløkonomiens nuværende Stilling og Udsigter S. 11 fg.

En Studerekammer-Nationaløkonomi er — fortsætter Price — til ingen Nytte. Vi maa have en Nationaløkonomi, som den store Mængde kan forstaa. Nationaløkonomien bør stræbe hen til, at «den sunde Fornuft bliver den øverste Hersker over Industri og Handel». — Den sidste Paastand er kun rigtig, hvis vi til «den sunde Fornuft» føje «den rensede», «den oplyste» eller et lignende Adjektiv. I den raa Skikkelse, i hvilken man træffer den «sunde Fornuft» som en Blanding af allehaande uklare, hverandre ofte modsigende Følelser, er den ubrugelig. Den raa, urensede «sunde Fornuft» har, som vi Alle vide, de største Synder paa sin Samvittighed. Ogsaa her udtrykker Price sig altsaa unøjagtigt.

Da nu Nationaløkonomien, efter hans Mening, skal arbejde for den store Mængde, maa den udtrykke sig i et Sprog, som Alle kunne forstaa. Et «videnskabeligt» Sprog er her ikke paa sin Plads. At bruge matematiske Formler er nu ligefrem taabeligt! Hvad bryder Publikum sig om matematiske Ligninger! Vilde det gjøre noget Indtryk paa Publikum, om man ved en matematisk Bevisførelse beviste, at Beskyttelsestold skader Publikums Interesser? Price svarer bestemt Nej! Andre (selv Modstandere af den matematiske Nationaløkonomi) indse dog, at en matematisk Bevisførelse under visse Betingelser kan gjøre et stærkere Indtryk og virke mere overbevisende end nogensomhelst anden. Nej — udbryder Price — lad os blive fri for det videnskabelige Sprog og lad os faa det populære Sprog: «Nationaløkonomien taler jo til Arbejderne paa Marken og i Fabrikerne, Fabrikanter og Kjøbmænd, til Butiksholdere og Lovgivere, kort sagt: til det hele Samfund. Den er forpligtet til at tale et Sprog, som Folk kunne forstaa. Skyder den over deres Hoveder,

forfejler den sit Maal. Den kan maaske i saa Fald mere spekulative Tænkere, men den ophører at være en Magt og at have nogen virkelig Værdi.» — Det Sande heri er, at Nationaløkonomeerne hverken som Middelalderens Lærde kunne skrive i et dødt Sprog eller som Nutidens Kemikere fabrikere sig et eget Sprog. De ere nødte til at holde sig til det almindelige, forstaaede Sprog. Men de ere ikke nødte til at finde sig i al den Uklarhed og Forvirret-hed, der hersker i den almindelige Sprogbrug. Det er tværtimod deres Pligt at virke for, at de Udtryk, som hentes fra det almindelige Sprog, blive rensede, klarede og bestemte. Vi se da ogsaa, at den «praktiske» Price i sin Bog skriver et Sprog, der er omtrent lige saa «videnskabeligt» eller lige saa lidet «praktisk», som det der skrives af «videnskabelige» Nationaløkonomeer.

Adam Smith faar af Price Attest for, at han skrev sit store Værk i det rette Sprog. Han skrev et Sprog, som enhver Fabrikant og enhver Kjøbmand kunde forstaa; Enhver kunde følge hans Argumentation; for at forstaa den, behøvede man ikke at være nogen højt dannet Mand, og behøvede ikke først at læse mange Afhandlinger og studere tykke Bøger; — derfor, fordi «Wealth of Nations» er skreven i dette populære Sprog, blev Adam Smith, hvad han blev. Hans Efterfølgere følte sig imidlertid ikke tilfredsstillede heraf; de ville gjøre det endnu bedre; de vilde hæve Nationaløkonomien til en «Videnskabs» Rang, og de vilde skrive et «videnskabeligt» Sprog; — derfor, fordi Adam Smiths Efterfølgere have skrevet i et ofte vanskeligt forstaaeligt Sprog, er Nationaløkonomien eller i alt Fald de nationaløkonomiske Forfattere paa mange Steder komne i Miskredit. Hvad er der at gjøre herved? Hvorledes kunne vi atter hæve Nationaløkonomien til den

Anseelse, den tidligere nød? Derved at vi opgive det «videnskabelige» og atter antage de «praktiske» Folks Sprog. Men gaar dette an? Er Nationaløkonomien da ikke en Videnskab, og bør den følgelig ikke behandles paa videnskabelig Maade? Hvad er Nationaløkonomien overhovedet?

«Det er neppe muligt at stille et vanskeligere Spørgsmaal end dette sidste,» siger Price. «Et nøjagtigt og bestemt Svar paa det er aldrig blevet og vil aldrig blive givet. Adam Smiths store Værk bærer Titlen: «En Undersøgelse af Nationalvelstandens Natur og Aarsager». Denne Betegnelse har ført til den Definition af Nationaløkonomien, man sædvanlig giver: Videnskaben om Rigdommens Produktion og Fordeling. Altsaa er «Rigdommen» det Emne, hvorm Nationaløkonomien handler; men hvad er Rigdom? Atter her møde vi et Spørgsmaal, der er saa dunkelt og tvivlsomt som noget. Strax i Begyndelsen af sit Værk synes A. Smith at forklare Rigdom som «de Livsfornødheder og Forbrugsgjenstande, en Nation aarligt forbruger». Yderst ubestemt, tilvisse! Men en videnskabelig Definition af Begrebet Rigdom søgte Smith da aldrig at give; han brugte Ordet i dets populære Betydning som en velkjendt Ting. Det faldt ham aldrig ind, at han havde faaet fat paa en Videnskab, og at Nationaløkonomien skulde behandles som Videnskab. — Ganske anderledes hos Mill. Gjennem hele sit Værk betragter han den politiske Økonomi som en Videnskab; hans Methode bestræber sig altid for at være videnskabelig, — og alligevel maa han strax fra Begyndelsen af opgive enhver videnskabelig Definition af Begrebet Rigdom. Han søger Grundlaget for sin Fremstilling af Nationaløkonomiens Principer i den populære, uprøvede, gængse Bestemmelse af, hvad Rigdom er. «Enhver har,» siger han, «en tilstrækketig korrekt Opfattelse af, hvad der forstaas ved Rigdom.» Han angiver en mærkelig Grund for, at denne Opfattelse er tilstrækkeligt korrekt: der er ingen Fare for, at Undersøgelser om Rigdommen skulde blive blandede sammen med Undersøgelser af andre menneskelige Interesser: Enhver véd jo, at Et er det at være rig, og noget ganske Andet at være oplyst, tapper, menneskekjærlig. Mill siger os ikke, hvad Rigdommen — Gjenstanden for hans Undersøgelser — er; han beder os spørge den første

den bedste Mand, vi møde paa Gaden, herom! det er tilstrækkeligt! Dog neppe, til at vi deraf kunne lave en Videnskab. — Se saa kan vi let forstaa den amerikanske Professor Perrys Følelser. Han kaster Ordet Rigdom bort i Vrede. «Det har,» siger han, «været Nationaløkonomiens Ulykke. Det er den Sump, hvor de fleste af de Dunster, der besvære hele Nationaløkonomien, have udviklet sig. Dets Ubestemthed og alle de forskjelligartede Ideforbindelser, det fremkalder hos forskellige Personer, gjøre det ganske uskikket til al videnskabelig Brug. At bygge en hel økonomisk Videnskab paa Grundlag af saa ubestemt et Ord, er ligefrem umuligt. Man kan tænke, tale, skrive og disputere i det Uendelige: saalænge man ikke bruger bestemte Ord og ved det samme Ord forstaaer det Samme, vil man kun gjøre faa Fremskridt. . . . Det er altsaa én Lykke, at vi ikke trænger til dette Ord!» Og saa indfører Perry i Stedet for Ordet Rigdom Ordet Tjeneste. Men heri har han ikke Ret. Rigdom er netop det Ord, der passer for den Verden, som Nationaløkonomien henvender sig til. Det Onde, som Prof. Perry klager over, bør der raades Bod paa, derved at Forestillingen om en nationaløkonomisk Videnskab opgives, og derved at Udtrykket Rigdom bruges i dets populære og praktiske Betydning. Folk trænger ikke til videnskabelige Udtalelser fra Nationaløkonomeerne, og hvis de gjorde det, vilde de dog aldrig faa dem; — Folk trænger til en praktisk Forklaring af de økonomiske Fænomener, der hver Dag gaa for sig. — Hvis vi fra selve Rigdommen skride til dens Frembringelse, ville vi se, at vi komme endnu dybere ned i det Ubestemte og endnu længere bort fra Videnskaben. Alle Forfattere ere enige om, at de Operationer, der direkte frembringe Rigdommen, fuldstændigt ligge udenfor Nationaløkonomiens Omraade. Nationaløkonomien lærer ikke Landmanden, hvorledes han skal pløje og saa, hvilken Gødning han skal anvende osv., — og dog er det netop herved, at Høsten, den Rigdom der attraas, frembringes. Heller ikke lærer Nationaløkonomien Klædefabrikanten at fabrikere Klæde, Skibsbyggeren at bygge Skibe osv. Nationaløkonomien forklarer ikke de Fremgangsmaader, der følges, naar Varer skulle produceres. Men hvorledes kan man definere Nationaløkonomien som Videnskaben om Rigdommens Produktion, naar denne Produktion af Rigdommen, i dens ligefremme og mest udstrakte Betydning, netop aabenbart ligger udenfor Na-

tionaløkonomiens Omraade? En Definition af en Videnskab skulde give en kort Betegnelse af dens Emne: Hvorledes er det muligt at tale om en Videnskab, naar man maa tilstaa, at den allerstørste Del af det Emne, der nævnes i Definitionen, ikke bliver behandlet af den? Hvis Nationaløkonomien er en Videnskab, saa maa vi fremdeles dog spørge om: hvorefter handler denne Videnskab? Om Rigdommens Produktion er det visselig ikke.*

Price gaar derefter over til at criticere Lowes bekjendte Udtalelser om Adam Smith ved den nationaløkonomiske Hundredaarsfest i 1876. Lowe udtalte her, som man véd, at Adam Smith havde grundlagt Nationaløkonomien som en «deduktiv og demonstrativ Videnskab», og derved indlagt sig en Fortjeneste, til hvilken der overhovedet ikke findes noget Sidestykke i Verden.*) Price gjør her bl. A. gjældende, at Nationaløkonomien overhovedet ikke har videnskabelige Doktriner at opvise.

«Vil man maaske nævne Frihandelslæren? Men Frihandelslæren er slet ikke nogen videnskabelig Frugt: Frihandelslæren er kun en Forklaring af en meget almindelig Fremgangsmaade, som alle Mennesker kjende og følge: den Fremgangsmaade, ifølge hvilken Arbejder med Naalen overlades til Kvinderne, medens Mændene løfte de store Byrder. . . . Ligesaa med den merkantilistiske Theori. Penge er kun et Værktøj, en Maskine, som man har udtænkt, for derved at udføre et bestemt Arbejde. Penge er et Redskab, ved hvilket man letter Ombytningen af Ejendomsgegenstande, paa samme Maade som en almindelig Vogn transporterer Varer. Hvem har nogensinde doceret, at et Folk ikke kunde have for mange Vogne eller for mange Plove? og at det altid vilde være rigtigt at lave Vogne i det Uendelige? Behøvede man en stor deduktiv Videnskab for at lade Folk forstaa Redskabernes Natur og nødvendige Begrænsning? Der er ganske vist en stor Mængde Mennesker, der ikke indser, at Penge ikke er Andet end et Redskab; — men man behøver blot at gjøre dem bekjendte hermed, saa har man med det

---

*) Jfr. ogsaa herom Ingrams Bog.

Samme dræbt den merkantilistiske Theori. En Smule forstandig Overvejelse er fuldstændig tilstrækkelig, — og man behøver ikke at anraabe Videnskaben. . . . Paa samme Maade fortæller den Malthus'ske Lære os i Virkeligheden ikke Andet end det velbekjendte Faktum, at Menneskene, ligesom andre Dyr, kunne formere sig stærkere end deres Føde, og at der vil indfinde sig meget ubehagelige Følger, hvis de formere sig for hurtigt. Malthus har kun stærkt fremdraget og belyst denne Kjendsgjerning, navnlig som en Advarsel imod den meget almindelige Theori, at Gud ikke sender Børn uden at sørge for dem. De kjønne Ord om arithmetiske og geometriske Proportioner ere ikke Andet end ørkesløs Snak. . . . Ligeledes fortæller Læren om Udbud og Efterspørgsel kun indlysende og almindeligt iagttagne Ting. Kun for at blære sig kan man her tale om videnskabelige Principer. . . . Overalt i disse Exempler viser Nationaløkonomiens sande Natur sig klart. Den bestaar i Anvendelsen af den sunde Fornuft paa velbekjendte Fremgangsmaader. Den forklarer disses Natur og Maader at virke paa. Den analyserer og udtænker Fremgangsmaader, der ville følges overalt, hvor en kunstig Theori ikke stiller sig i Vejen. Den Viden, som den erhverver ved Iagttagelse og Analyse, samler den i en systematisk Form. Dens Lære indeholdes i et System af methodisk Kundskab. . . . Alligevel er der i alt Dette ingen streng Videnskab, ingen Deduktion, Skridt for Skridt, fra nogle faa øverste Principer, og heller ingen Fastslaaen af økonomiske Love ved Induktion. Jeg kan ikke finde nogen sand økonomisk Lov i Nationaløkonomien; . . . det, de fleste Forfattere kalde økonomiske Love, er kun Tendenser, der ikke have nogen absolut og ensartet Karakter. . . . De Sandheder, som Nationaløkonomien gjør gjældende, ere til Syvende og sidst selvindlysende Sætninger (truisms), og naar Nationaløkonomien har forklaret dem, kan Tilhøreren med Rette udbryde, at det vidste jo Enhver i Forvejen. Det er et udmærket Vidnesbyrd om virkelig økonomisk Belæring, at den tilsidst fører Eleven til den Erkjendelse, at den bestaar af velbekjendte Sandheder. En ret Forstaaelse af dem er ligesaa meget værd som Alt, hvad videnskabelige Afhandlinger nogensinde har bygget op.»

Det er besynderligt, at Price ikke ser, at de Indvendinger, han her gjør imod Nationaløkonomien som

Videnskab, kunne med netop samme Føje rettes imod Videnskaber, som selv han vil anerkjende som Videnskaber. Ikke blot paa det nationaløkonomiske men ogsaa paa andre Omraader, gjør Granskeren jo stedse den Erfaring, at naar han først har godtgjort Rigtigheden af en videnskabelig Sætning, møder han det Udraab: «ja, naturligvis! det følger jo af sig selv.» Kun Skade, at det saakaldte «Selvindlysende» først indlyser, efter at det er blevet forklaret. — Besynderlige ere endvidere Prices Selvmodsigelser: Nationaløkonomien forklarer kun det Velbekjendte, — og Nationaløkonomens Tid optages alligevel for en stor Del med at borttrydde alt det Ukrudt, der breder sig over hele det økonomiske Liv. Hvis det var «selvindlysende», at Ukrudtet kun er Ukrudt, havde det vel aldrig faaet Lov at brede sig! — Besynderligt er det endeligt, at han ikke vil tillade, at man betegner som «videnskabelig» en Virksomhed, der ikke blot gaar ud paa at «iagttage» og «analysere», men som ogsaa samler Iagttagelserne og Analyseringerne i et «System», hvor hver enkelt Led har sin bestemte Plads. Nationaløkonomen har — siger Price — den Opgave, at forklare de økonomiske Fakta, saaledes at de baade ville blive forstaaede «hvert enkelt for sig» og som Led af et «samlet Hele», — og alligevel vil han ikke høre Tale om «Videnskab»!

Endelig slaar Price sig til Ridder paa Mr. Lowe. Lowe havde gjort gjældende, at hele Nationaløkonomien i Grunden indeholdes i fire Ord: Arbejdsomhed og Spar-sommelighed ere Aarsagerne til Rigdom, Dovenskab og Ødselhed til Fattigdom. Altsaa, svarer Price, véd Nationaløkonomen ikke mere og vil aldrig vide mere, end Adam og Eva maa have vidst strax efter at de forlod Paradiset,

uagtet det ikke er sandsynligt, at de den Gang havde læst mange nationaløkonomiske Værker!

Hvad er Nationaløkonomien da? Det er ikke nogen egenlig Videnskab; men hvad er den? Price har ondt ved at finde noget Svar herpaa. Alle indrømme, siger han, at den har noget at gjøre med Rigdom; vel undersøger den egenlig ikke Rigdommens «Natur», som Adam Smith sagde; men den fortæller os noget om «visse almindelige Fremgangsmaader, der følges ved Rigdommens Produktion og Fordeling.» Det lyder ikke meget videnskabeligt; men det skal det heller ikke. Lad os sky Ricardos og de Andres videnskabelige, og lad os vende tilbage til Adam Smiths gemytlige Sprog!

Hermed kunde vi slutte; thi om Prices Stilling ligeoverfor Spørgsmaalet om Muligheden eller i alt Fald Nyttens af en videnskabelig Behandlingsmaade af Nationaløkonomien, vil Læseren vel nu ikke være i Tvivl. Han vil bemærke, at Price, ligesom saa mange Andre, mener at Grunden til, at Nationaløkonomien (eller Nationaløkonomerne) ikke tilstrækkeligt respekteres i Nutiden, ligger i den Behandling, Nationaløkonomien er Gjenstand for. Men medens Andre mene, at den af Nationaløkonomernes Fler-tal fulgte Behandlingsmaade ikke er tilstrækkelig videnskabelig, mener Price, at den er altfor videnskabelig. Det er den store Forskjel mellem ham og den yngre nationaløkonomiske Skole! — — Hermed kunde vi, som sagt, slutte, hvis det var nok, at Læserne fik at vide, at Price vil have en «praktisk» Behandlingsmaade en «common sense»-Behandlingsmaade. Men Læserne kunne ogsaa ønske at faa at vide, hvorledes en saadan tager sig ud. Eksempelvis skulle vi da meddele, hvorledes Price behandler Begrebene «Rigdom» og «Værdi». —

Nationaløkonomien taler om Rigdom. Det er det første Begreb, vi møde i den, og det vilde derfor ikke være af Vejen, om vi vidste, hvad der forstaas derved. Den almindelige populære Opfattelse heraf kunne vi vel hjælpe os med, naar vi hylde den praktiske Behandlingsmaade. Men vi maa dog betragte det lidt nøjere, især da al den lærde, videnskabelige Diskussion, det har været Gjenstand for, har bidraget til at forkludre Forstaaelsen af det. — Stuart Mill, der begynder med at acceptere den populære Opfattelse som fuldstændig tilstrækkelig, slaar dog strax over i videnskabelige Distinktioner. Han fastslaar det Princip, at hvor nyttige og nødvendige visse Ting end monne være, saa kan Nationaløkonomien dog kun betragte dem som Rigdom, forsaavidt man ved Hjælp af dem kan tilbytte sig et eller Andet. En mærkelig Paa-stand! Nyttige Ting, som man ikke kan købe noget for, skulde altsaa ikke være Rigdom! Men hvad Andet end en Samling af nyttige Ting er Rigdom? Alligevel jager Stuart Mill saadanne nyttige Ting, som vi ikke kunne sælge, ud af Rigdommens Kategori! Saalænge Alle ere saa rigeligt forsynede med de nyttige Ting, at Ingen vil købe mere af dem, høre de ikke ind under Rigdommen; — i det Øjeblik En begynder at trænge til noget mere af dem, og vil give noget for dem, blive de til Rigdom! Den store afrikanske Høvding, der har prægtige Ejendomme, der lever i Luxus, og hvis Undersaatter ere hans Slaver, hans Ejendom, — han har ingen Rigdom, hvis han lever saaledes afskaaret fra den øvrige Verden, at han ikke træder i Bytteforhold til den: Nationaløkonomien eksisterer ikke for ham; thi der er intet Marked i hans Besiddelser. Klima, Sol, Luft, Vand, er ikke Rigdom; Kjøbere heraf findes jo ikke. Det er den klare, varme

Sol, der giver Frankrig de prægtige Vine, og Indien og Amerika den store Bomuldshøst; men Solstraalerne kunne ikke sælges og købes, — altsaa ere de ikke Rigdom! Alligevel vilde Siberien kunde være lige saa rigt som Indien, hvis Siberien havde Indiens Sol! Vi overrisle Jorden med Vand, og frembringe en prægtig Afgrøde, og vi kalde Vandet Rigdom, fordi Overrislingen har kostet os saa meget; — men naar det samme Vand falder ned fra Himlen som Regn, og vi faar det for Intet, ophører det strax at være Rigdom! Spørg Vinproducenterne i Frankrig og Risproducenterne i Indien, om Sol og Regn ikke ere Rigdom! Den sunde Fornuft har her ingen Tvivl; de videnskabelige Nationaløkonomer indlade sig paa spidsfindige Distinktioner, hvorved de blot skræmme Publikum fra sig. Men det bliver værre, naar vi gaa videre. Stuart Mill taler om, at «Ordet Rigdom har en ganske anden Betydning, naar der tænkes paa Nationen, end naar der tænkes paa Individet. Naar Talen er om Nationen, omfatter «Rigdom» kun Ting, der have en vis Nytte; for Individet kan Alt være «Rigdom», naar det, selv om det i og for sig er unyttigt, sætter ham i Stand til af en Anden at kræve en Del af Forraadet af nyttige eller behagelige Ting.» Efter denne Theori er det at have Ret til en Ting, og det at have den i faktisk Besiddelse, det Samme. Saaledes bliver et Pantebrev, der dog kun er et Stykke Papir, Rigdom for dets Ejer, lad os sige til en Værdi af 1000 Kr. Det er i det samme Øjeblik Rigdom og ikke Rigdom: for Nationen er Pantebrevet kun et Stykke Papir, for Panthaveren er det Rigdom til en Værdi af 1000 Kr. Jeg laaner en Mand 1000 Kr., overlader ham altsaa en Sum af denne Størrelse, men beholder dem dog selv samtidigt i Skikkelse af Pantebrevet. Jeg har altsaa

fordoblet Rigdommen: de 1000 Kr. blive talte to Gange: først i Guld, dernæst i Pantebrevet. Vexler, Banksedler, alle mulige Laanedokumenter osv. blive herefter Rigdom, samtidigt med at de Penge, hvormed de tale, ere Rigdom. Kom det til en Retssag om Pantebrevet, vil Domstolen maaske erklære, at det virkelig giver Pantehaveren et Krav paa 1000 Kr. Men videre gaar Domstolen heller ikke: den anerkjender, at Dokumentet giver et Krav, der maaske kan sælges for Penge, men den siger ikke, at Kravet er Rigdom. Det gjør derimod adskillige videnskabelige Nationaløkonomer, fremfor Alle Macleod. Men efter den Macleod'ske Theori, der maa udøve en uheldig Indflydelse paa hele Kreditlæren, maa endog ethvert mundligt Løfte om Penge være Rigdom. Det koster endel Besvær at faa den sunde Fornuft til at gaa ind paa, at Repræsentanten er den Samme som den Repræsenterede. — Endelig kan bemærkes, at Price i Modsætning til Mill holder paa, at Folkets Egenskaber, dets fysiske, moralske og intellektuelle Natur, hører med ind under Begrebet Rigdom. Han tror, at dette strider mod den «videnskabelige» og stemmer med den «praktiske» Opfattelse. —

Ordet «Rigdom» findes i selve Definitionen af Nationaløkonomien, forsaavidt man overhovedet indlader sig paa at give nogen Definition; men Værdibegrebet kan forøvrigt siges at være den røde Traad i Økonomien. Dette er ogsaa almindeligt anerkjendt, og de fleste dygtige Forfattere til nationaløkonomiske Systemværker have fremfor Alt bestræbt sig for at klare det nævnte Begreb. Desværre ere deres Bestræbelser ikke blevne kronede med Held. En bekjendt Anekdote fortæller, at Sydney Smith faa Maaneder efter at han var bleven optagen i den lundske «Political Economy Club» udtalte Ønsket om atter

at træde ud af dette lærde Selskab, og at han, da man spurgte ham om Grunden til at han atter vilde forlade det Selskab, han saa nylig var bleven Medlem af, svarede: han havde kun meldt sig ind i de engelske Nationaløkonomers Forening i det Øjemed at faa at vide, hvad Værdi er, men han havde nu opdaget, at de øvrige Medlemmer af Foreningen ikke vidste mere derom end han! — Langt snarere end at give Stuart Mill Ret i, at Værdibegrebet er blevet tilstrækkeligt klaret af Fortidens Økonomer, er Price tilbøjelig til at slutte sig til Sydney Smith: de videnskabelige Økonomer have kun forkludret Begrebet i den Grad, at ligesom Prof. Perry ikke vilde have noget at gjøre med «Rigdom», saaledes vil Prof. Jevons nu kaste Ordet «Værdi» tilside. — Lad os betragte nogle af de givne Forklaringer:

Adam Smith har ikke i rene Ord sagt os, hvad Værdi er. Et Ord, han lod falde herom, er bleven verdensberømt, og enhver Forfatter anser sig for forpligtet til at henlede den Studerendes Opmærksomhed derpaa. Der er — siger Ad. Smith — en Brugsværdi og en Bytteværdi. Dette forklarer os imidlertid slet ikke, hvad Værdi er. Den Fortolkning, at Ad. Smith skulde have villet sige, at der er to væsenligt forskellige Arter af Værdi, er sikkert gal. A. Smith mente, at Værdi knytter sig til to forskellige Arter af Gjenstande, til Ting, der kun bruges, og til Ting, der ombyttes. Der er værdifulde Ting som kunne sælges, og der er andre værdifulde Ting som ikke kunne sælges. Det er Distinktionen, og den er rigtig. Værdien er én, men de Ting, den knytter sig til, er to. Her har Smith givet os et Vink, der maaske kan hjælpe os. — Bastiat vilde ikke anerkjende anden Værdi end den, der skylder Ombytningen sin Tilværelse. Han lader

altsaa uvidende om, at man hver Dag kalder Ting, som man ikke kunde faa en Øre i Bytte for, værdifulde. Da Bastiat ikke respekterer det daglige Sprog, kan Price ikke bruge ham. — Stuart Mill følte sig overbevist om, at der ikke kunde være nogen Tvivl om denne Definitions Rigtighed: «Værdi er altid Bytteværdi. Værdi er et relativt Udtryk. En Tings Værdi betyder den Mængde af andre Ting, eller af Ting i Almindelighed, som den ombyttes for.» Udtrykket «Ting i Almindelighed» er uklart; rimeligvis sigter det til Pengenes almindelige Købeevne; men i Virkeligheden kan Ting ikke ombyttes mod Ting «i Almindelighed». Forøvrigt fremgaar det af Mills Definition, at naar der gives 10 Kr. for 1 Td. Korn, saa er 1 Td. Korns Værdi 10 Kr. Her kan han beraabe sig paa almindelig Sprogbrug; og naar vi blot tænke paa Markedsværdi, Pris, kunne vi nok bruge Definitionen. — Men nu indvender Jevons: «Hvis Noget vedrørende Værdi er sikkert, saa er det det, at Værdi ikke betyder en Gjenstand, men en Egenskab, et Attribut eller en Omstændighed ved en Gjenstand.» Der er noget Rigtigt i denne Indvending, der gaar ud paa, at Mill har sammenblandet Tingens Maal med selve Tingen. «Prisen,» siger Jevons, «maaler Værdien, men en Tings Maal er ikke selve Tingen.» Jevons har Ret i, at Værdi er noget Andet end det, for hvilket en Vare ombyttes; Værdi og Markedsværdi ere ikke identiske Udtryk; — men Værdi er dog ikke en Egenskab ved Tingen: Jevons sammenblander den Tings Egenskab, der fremkalder Værdien, med selve Værdien. Den Egenskab, der fremkalder Værdi, er altid Nytte, og ved Nytte maa her forstaas Tings Evne til at yde en eller anden Tilfredsstillelse. Baade Mill og Jevons overse en Del Udtryk i det daglige Sprog, der pege paa Sagens

Kjærne. Og saa anfører Price nogle Exempler paa Affektionsværdi, hvor Tanken om at man kunde tilbytte sig andre Ting for de Gjenstande, der ere i Besiddelse af Affektionsværdi, jo er saa fjern som mulig (hvilke Exempler forøvrigt netop vise, at Principet om, at Nationaløkonomien ubetinget skal holde sig til det almindelige Sprog, kan føre til, at Værdibegrebet, saavel som andre Begreber, i et Land kan blive forskjelligt fra, hvad det er i et andet, forsaavidt de Værdibegrebet vedrørende populære Udtryk ikke ere analoge i disse Landes Sprog!) Det er den personlige Følelse, der bestemmer, hvad der vil blive forlangt for en Ting. Mills Definition nævner derimod kun Resultatet, den Mængde af Varer der vil blive givet i Bytte, og saa kalder han Prisen Værdi. — Jevons ser Fejlene hos Mill og bemærker overhovedet de Vanskeligheder, de tidligere Nationaløkonomers Udviklinger af Værdibegrebet medføre; og han bliver saa fortvivlet derover, at han tilsidst kaster Ordet Værdi bort. Men noget Andet maa han sætte i Stedet derfor, og dette Andet bliver da: Bytteforhold. «Naar vi tale om Bytteforholdet mellem Jern og Guld, kan der ikke være nogen Tvivl om, at vi blot mene den Mængde, der af den ene Artikel gives for den anden,» siger han. Men denne Definition er i Virkeligheden den samme som Mills, kun at Ordet «Værdi» er afløst af et mere fremmed Ord. Baade Mill og Jevons opfatte saaledes Værdi som Pris, — og dog siger Mill, at Værdi og Pris ikke maa, hvad de ældre Økonomer gjorde, betragtes som Synonymer; thi det vilde være at «ødsle to gode videnskabelige Ord paa én Tanke». Nej: «en Tings Pris betyder dens Værdi i Penge; en Tings Bytteværdi betyder dens Herredømme over kjøbelige Varer i Almindelighed;» — men dette er

aabenbart en Distinktion uden nogen Forskjel, en ren Tautologi. Dette Herredømme er jo netop det, som Penge ere i Besiddelse af; det er jo netop Pengene, der beherske «kjøbelige Varer i Almindelighed.» — Price anfører endnu endel Exempler paa tidligere Økonomers Værdi-definitioner, der tjene til at vise den indbyrdes Uenighed. Og saa tror han da, at han har al Opfordring til at forsøge paa at bringe Klarhed i den Sag, som de Andre have forvirret. Resultatet af hans Udviklinger bliver da følgende:

Værdien er et Forhold, siger man; og det er rigtigt. Men et Forhold mellem hvad? Ikke et Forhold mellem Ting, der ombyttes. Robinson Crusoes Bøsse havde den største Værdi for ham; men dog kunde han ikke for den tilbytte sig andre Ting; thi han havde intet Marked. Naar der siges, at Værdi er et Forhold, menes der følgelig ikke det Forhold, hvori to Varer ombyttes, thi det er muligt, at der slet ikke finder nogen Vareombytning Sted, — men et Forhold mellem Personen og Varen. Ordet «Værdi», «jeg vurderer» udtrykker min Følelse, mit Ønske om at komme i Besiddelse af en Ting, min mere eller mindre stærkt udprægede Hensigt at ville fastholde Besiddelsen af hvad jeg allerede har. Denne Følelse viser sig klart ligeoverfor Ting, der kun have Brugsværdi; den viser sig ogsaa ligeoverfor Ting, der have Markedsværdi. En Landmand tilbyder, for Exempel, en Møller en Tønde Korn til 12 Kr. Mølleren vil gjerne have Kornet, men finder, at Prisen er for høj. Det kommer til Forhandling, og tilsidst sælges Kornet for 11 Kr. Her ere sex Kræfter i Bevægelse, tre paa hver Side: et Ønske, en Bestræbelse, en Tilfredsstillelse. Alle disse Kræfter ere aandelige, og gaa ud paa at bestemme Vurderings-Følelsens Styrke. Mølleren

ønsker Kornet, og Landmanden Pengene (eller de Ting, han kan købe for Pengene); begge Parter maa finde sig i en Anstrengelse, den ene, fordi han vil skille sig ved Kornet, den anden, fordi han skiller sig ved sine Penge; tilsidst kommer Mølleren dog til det Resultat, at hans Følelse for Kornet er stærkere end for de 11 Kr.; Landmanden kommer til det modsatte Resultat, — og Bytningen kommer i Stand: begge Parter føle sig tilfredsstillende. Handelen, Prisbestemmelsen, er en Kamp mellem Følelser. Denne Kamp mellem Følelser — Ønsket at komme i Besiddelse af en Ting, de Anstrengelser der maa gjøres i dette Øjemed, og den Tilfredsstillelse der sluttelig føles — kan man med Lethed observere paa enhver Avktion, men den findes forøvrigt overalt i det økonomiske Liv. — Man vil nu forstaa Forholdet mellem Værdi og Nytte. Værdien har sit Sæde i Personens Aand; Nytten er en Egenskab ved Tingen. Tingen er paa Grund af sin Beskaffenhed i Stand til at yde en eller anden Tjeneste. Saasnt man bemærker denne Tingens Evne til at tjene Ens Lyster, faar man Agtelse for Tingen, man vurderer den, og Ønsket om, hvis muligt, at komme i Besiddelse af den tændes. Nytten, Værdien og Ønsket existere samtidigt, idet Nytten avler den personlige Vurderings-Følelse og Ønsket om at erhverve Tingen; og Nytten, Værdien og Ønsket have i og for sig Intet at gjøre med Spørgsmaalet om Gjenstandens Ombyttelighed. Naar denne Opfattelse fastholdes, er den merkantilistiske Vildfarelse, at det er godt at sælge og slemt at købe, og at den ene Part maa tabe naar den anden skal vinde, indlysende. — Disse Tanker udvikler Price nøjere. Dertil føjer han nogle Betragtninger over Vurderings-Følelsens Bestandighed eller Ubestandighed, over de Faktorer der

indvirke paa den, over Muligheden eller rettere Umuligheden af at finde en almindelig Værdimaaler osv. — Hvad Mange i disse og de følgende Undersøgelser maaske navnlig ville læse med en vis Fornøjelse¹⁾, er den skarpe, kritiske Behandling, Price jævnlig underkaster sine Forfølgere.

— Efter at Price i det første Kapitel af sin Bog har besvaret Spørgsmaalet, om Nationaløkonomien er en Videnskab, benegtende, og efter at han i det andet har undersøgt Værdibegrebet, behandler han i det tredje «Ombytningen». I det derefter følgende belyses Kapitalbegrebet; her har man bl. A. den Fornøjelse at se, at medens Stuart Mill — fordi han vilde holde sig til «almindelig Sprogbrug» — udelukkede de Arbejder, der ikke have materielle Resultater, fra «Produktivets»-Begrebet, maa Price — netop fordi han vil holde sig til «almindelig Sprogbrug» — regne dem, der yde immaterielle Tjenester, med blandt de «produktive» Arbejder! — I de derefter følgende Kapitler omhandles Driftsherregevinsten, Arbejdslønnen, Fagforeningerne, Frihandelen, Jordrentelæren, Penge-, Kredit- og Bankvæsenet. Vi finde her flere interessante Betragtninger; men hvad det «Praktiske» angaar, indskrænker det sig for Størstedelen til, at der nu og da indskydes nogle Bemærkninger om, at man i daglig Tale siger saadan eller saadan, og at den daglige Tales Udtryk maa bevares. Hvadenten nu Price faktisk følger dette sit Princip eller han oftere ubevidst fornægter dette, saa kan man dog i ethvert Fald sige med Ingram^{*)}: «han bestræber sig i sin Bog, fra dens Begyndelse til dens Slutning, for at slaa almene Fakta fast og for at forklare særlige Fakta ved Hjælp af dem: han foretager sig, uden at vide det, et videnskabeligt Arbejde», — i alt Fald, tilføje vi, i samme Grad som mange økonomiske Forfattere, der ikke have anset det for nødvendigt at betegne sig selv som «praktiske».

A. P.

---

^{*)} Anf. Skr. S. 12.
